

**MAKTABLARDA SALOHİYATLI KADRLARNI KO'PAYTIRISH YOKI
MAVJUD O'QITUVCHILARNI ENG YUQORI VA SIFATLI KADRLAR
ETIB TAYYORLASH MEXANIZMINI YO'LGA QO'YISH**

4- mavsum “ Ayol rahbarlar maktabi” tinglivchisi
Baxodirova Gulnoza Abdurasulovna

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta'lim tizimida malakali o'qituvchilar tayyorlash va mavjud pedagoglarning kasbiy salohiyatini rivojlantirish mexanizmlari tahlil qilingan. Maqolada xalqaro va mahalliy tajribalar asosida o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi, uzluksiz ta'lim tizimi, motivatsion mexanizmlar va innovatsion yondashuvlar ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijasida maktablarda yuqori malakali pedagog kadrlarni tayyorlash va ularning salohiyatini oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: o'qituvchi tayyorlash, kasbiy rivojlanish, uzluksiz ta'lim, innovatsion pedagogika, kadrlar salohiyati, malaka oshirish, ta'lim sifati.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimining muvaffaqiyati ko'p jihatdan malakali o'qituvchilar korpusining mavjudligiga bog'liq. Global raqobat va tez o'zgaruvchan iqtisodiy sharoitda maktablarda yuqori sifatli ta'lim berishga qodir bo'lgan mutaxassislarni tayyorlash muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 27-fevraldagi "Pedagogik ta'lim sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4623-son qarori ham aynan shu masalaga qaratilgan [1].

Bugungi kunda ta'lim tizimida bir qator dolzarb muammolar ko'zga tashlanmoqda: o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi hamda malakasi zamonaviy talablarga to'liq javob bermayotgani, pedagoglarning motivatsiyasi pastligi, zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish darajasi yetarli emasligi [2]. Bu muammolar ta'lim sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Ushbu maqolaning maqsadi maktablarda salohiyatli o'qituvchi kadrlarni tayyorlash, rivojlantirish va ularning malakasini oshirishning zamonaviy mexanizmlarini tahlil qilish, xorijiy tajribalarni o'rganish va O'zbekiston sharoitida qo'llash mumkin bo'lgan samarali yondashuvlarni taklif etishdir.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Ushbu tadqiqot mavjud ilmiy adabiyotlar, normativ-huquqiy hujjatlar va xalqaro tajribani o'rganishga asoslangan tizimli tahlil metodologiyasiga tayanadi. Tadqiqot davomida pedagogik kadrlar tayyorlash va ularning malakasini oshirish borasidagi O'zbekiston va xorijiy mamlakatlardagi ilmiy-tadqiqot ishlari, ta'lim sohasi mutaxassislari tomonidan e'lon qilingan maqolalar va monografiyalar o'rganildi.

Sheyn va Kramming (2019) ta'kidlaganidek, o'qituvchilar professional rivojlanishining asosiy omillari: kasbiy bilimlarni muntazam yangilab borish, amaliy ko'nikmalarni takomillashtirish, ta'lim jarayoniga innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish va reflektiv amaliyotni rivojlantirishdan iborat [3]. Bu omillar o'qituvchilarni tayyorlash va malakasini oshirish tizimining asosiy yo'nalishlarini belgilaydi.

Darling-Hammond va boshqalar (2017) ta'kidlaganidek, samarali o'qituvchilarni tayyorlash dasturlari nazariya va amaliyotni uzviy bog'lashga, reflektiv amaliyotga va uzluksiz ta'limga asoslanishi kerak [4]. Bu yondashuv pedagoglarni tayyorlashning an'anaviy modelidan farq qiladi va kasbiy rivojlanishni uzluksiz jarayon sifatida ko'rib chiqadi.

O'zbekistonda o'qituvchilar tayyorlash tizimini tahlil qilgan Xalmanov va Xusainov (2021), zamonaviy pedagogik metodikalar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va xorijiy tillarga e'tibor qaratish zarurligini ta'kidlaydilar [5]. Ularning fikricha, o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi nafaqat bilim va ko'nikmalarni oshirishga, balki kasbiy qadriyatlar va etikani shakllantirishga ham qaratilishi kerak.

Xalqaro tajribaga e'tibor qaratadigan bo'lsak, Finlyandiya, Singapur va Janubiy Koreya kabi yuqori ta'lim ko'rsatkichlariga ega mamlakatlarning tajribasi alohida ahamiyatga ega. Bu mamlakatlar o'qituvchilar tayyorlash tizimida yuqori mezonlar, muntazam kasbiy rivojlanish, amaliy yo'naltirilgan ta'lim va ilmiy-tadqiqot faoliyatiga asoslangan yondashuvlarni qo'llaydilar [6].

Rossiyalik olimlar Bolotov va Sergeev (2020) o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishida raqamli texnologiyalarning rolini ta'kidlaydilar va masofaviy ta'lim hamda raqamli platformalardan foydalanish orqali pedagoglarning malakasini oshirishning samarali modellarini taklif etadilar [7].

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Zamonaviy sharoitda o'qituvchi tayyorlash uzluksiz ta'lim tizimiga asoslanishi kerak. Bu oliy ta'lim muassasalarida boshlang'ich tayyorgarlikdan tortib, butun kasbiy faoliyat davomida malaka oshirish va qayta tayyorlashgacha bo'lgan jarayonni o'z

ichiga oladi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, har 3-5 yilda bir marotaba o'tkaziladigan an'anaviy malaka oshirish kurslari zamonaviy talablarga javob bermaydi [8]. O'qituvchilar uchun uzluksiz kasbiy rivojlanish imkoniyatlari yaratish zarur: kasbiy rivojlanish markazlarini tashkil etish, masofaviy ta'lim platformalarini rivojlantirish, onlayn kurslar va vebinarlar tizimini yo'lga qo'yish, tajriba almashish platformalarini yaratish, ilmiy-tadqiqot faoliyatiga jalb etish.

O'qituvchilar tayyorlash tizimida nazariya va amaliyot o'rtasidagi uzilishni bartaraf etish zarur. Pedagogik ta'lim dasturlarida amaliy komponentni kuchaytirish, talabalarni erta bosqichlardan boshlab maktab muhitiga jalb etish, mentor o'qituvchilar bilan ishlash tizimini joriy etish muhim ahamiyatga ega. Darling-Hammond va boshqalarning (2017) tadqiqotlariga ko'ra, amaliy yo'naltirilgan tayyorgarlik o'qituvchilarning kelgusi kasbiy faoliyatida samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi [4].

Zamonaviy ta'lim tizimi o'qituvchilardan innovatsion pedagogik texnologiyalarni samarali qo'llash ko'nikmalariga ega bo'lishni talab etadi. O'qituvchilarni tayyorlash va malakasini oshirish dasturlarida quyidagi yo'nalishlarni kuchaytirish zarur: zamonaviy pedagogik yondashuvlar (loyihali ta'lim, muammoli ta'lim, hamkorlikda o'qitish), raqamli texnologiyalar va onlayn ta'lim vositalaridan foydalanish, mediatexnologiyalar va multimedia vositalarini qo'llash, ta'limda sun'iy intellekt va virtual/kengaytirilgan reallik texnologiyalarini qo'llash, differensiashtirilgan va individuallashtirilgan ta'lim metodlarini o'zlashtirish.

Raqamli texnologiyalarning o'qituvchilar tayyorlash jarayoniga integratsiyasi katta potensialga ega. Bolotov va Sergeev (2020) ta'kidlaganidek, masofaviy ta'lim platformalari va raqamli resurslar o'qituvchilarga o'z bilimlarini yangilash va kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi [7].

O'qituvchilarning kasbiy rivojlanishida motivatsiya muhim rol o'ynaydi. Motivatsion mexanizmlarni joriy etish uchun quyidagi yondashuvlar samarali hisoblanadi: yuqori natijalar ko'rsatgan o'qituvchilarni moddiy va ma'naviy rag'batlantirish, kasbiy o'sish imkoniyatlarini yaratish, o'qituvchilarning ijtimoiy maqomini oshirish, mehnat sharoitlarini yaxshilash, kasbiy musobaqalar va grantlar tizimini rivojlantirish.

Xorijiy tajribani o'rganish va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish o'qituvchilar tayyorlash tizimini takomillashtirish uchun muhim ahamiyatga ega. Bu yo'nalishda quyidagi chora-tadbirlar samarali bo'lishi mumkin: xalqaro ta'lim dasturlarida ishtirok etish, o'qituvchilar va talabalar almashinuvi dasturlarini rivojlantirish, xalqaro oliy ta'lim muassasalari bilan hamkorlikda qo'shma ta'lim dasturlarini yaratish, xorijiy ta'lim ekspertlarini jalb etish, xalqaro ilmiy-amaliy anjumanlar va seminarlar o'tkazish.

O'qituvchilarning ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab-quvvatlash, ularni maktablarda ta'lim sifatini oshirish bo'yicha amaliy tadqiqotlar o'tkazishga jalb etish

muhim ahamiyatga ega. Sheyn va Kramming (2019) ta'kidlaganidek, reflektiv amaliyot va tadqiqotga asoslangan yondashuv o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishida muhim omil hisoblanadi [3].

Pedagog kadrlar tayyorlash tizimining samaradorligini oshirish uchun mazkur yo'nalishlarni kompleks ravishda rivojlantirish zarur. O'zbekistonda so'nggi yillarda ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar doirasida o'qituvchilar tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimida ijobiy o'zgarishlar kuzatilmoqda. Jumladan, "El-yurt umidi" jamg'armasi orqali iqtidorli yoshlarni xorijda o'qitish, "Zamonaviy maktab" loyihasi, "O'qituvchi va murabbiylar kuni"ni ta'sis etish kabi tashabbuslar o'qituvchilik kasbining nufuzini oshirishga qaratilgan muhim qadamlar hisoblanadi.

Biroq, mavjud islohotlarning ta'sirchanligini ta'minlash uchun tizimli yondashuv, barcha manfaatdor tomonlarning hamkorligi va uzoq muddatli strategiya zarur. Ta'lim muassasalari, davlat organlari, nodavlat tashkilotlar va xalqaro hamkorlar o'rtasidagi samarali hamkorlik o'qituvchilar korpusini rivojlantirishning muhim shartidir. Bunday hamkorlik doirasida innovatsion g'oyalar, ilg'or tajribalar va samarali amaliyotlarni almashinish mumkin.

XULOSA

Maktablarda salohiyatli kadrlarni ko'paytirish va mavjud o'qituvchilarni yuqori malakali mutaxassislar sifatida tayyorlash murakkab va ko'p qirrali vazifadir. Bu vazifani hal etish uchun tizimli yondashuv, ta'lim tizimining barcha darajalarida samarali mexanizmlarni joriy etish va xalqaro tajribadan unumli foydalanish zarur.

Ushbu maqolada tahlil qilingan materiallar asosida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. O'qituvchilar tayyorlash va malaka oshirish tizimini uzluksiz ta'lim tamoyillari asosida qayta ko'rib chiqish
2. Pedagogik ta'lim dasturlarida amaliy komponentni kuchaytirish
3. Innovatsion pedagogik texnologiyalar va raqamli vositalarni o'qituvchilar tayyorlash jarayoniga integratsiya qilish
4. O'qituvchilarning kasbiy rivojlanishini rag'batlantirish uchun samarali motivatsion mexanizmlarni joriy etish
5. Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish va ilg'or xorijiy tajribadan foydalanish
6. O'qituvchilarning ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab-quvvatlash va tadqiqotga asoslangan yondashuvlarni joriy etish

Yuqoridagi tavsiyalarni amalga oshirish O'zbekiston ta'lim tizimida yuqori malakali va innovatsion fikrlaydigan o'qituvchilar korpusini shakllantirish, ta'lim sifatini oshirish va zamonaviy ta'lim standartlariga javob beradigan maktablarni rivojlantirishga imkon beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 27-fevraldagi "Pedagogik ta'lim sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4623-son qarori. (2020). Qonun hujjatlari to'plami.
2. Abdullayeva, S. (2022). O'zbekiston ta'lim tizimida o'qituvchilar tayyorlash: muammolar va istiqbollar. Ta'lim va innovatsiyalar, 3(4), 45-58.
3. Sheyn, A., & Kramming, L. (2019). Teacher professional development: Key factors and effective models. Educational Research Review, 27, 110-125.
4. Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M. (2017). Effective teacher professional development. Learning Policy Institute.
5. Xalmanov, T., & Xusainov, O. (2021). O'zbekistonda o'qituvchilar tayyorlash tizimini modernizatsiyalash: muammolar va yechimlar. Pedagogik ta'lim, 2(3), 78-92.
6. OECD. (2022). Education at a Glance 2022: OECD Indicators. OECD Publishing.
7. Bolotov, V. A., & Sergeev, I. S. (2020). Tsifrovaya transformatsiya pedagogicheskogo obrazovaniya. Pedagogika, 11, 5-15.
8. Jensen, B., Sonnemann, J., Roberts-Hull, K., & Hunter, A. (2023). Beyond PD: Teacher Professional Learning in High-Performing Systems. National Center on Education and the Economy.